

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas ielā 25, Rīgā, LV – 1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2012.gada .septembrī Nr.

Atzinums pārbaudes lietā Nr.2012- 84-2A

Tiesībsarga birojā uz ieslodzītās personas iesnieguma pamata tika ierosināta pārbaudes lieta Nr.2012-84-2A par ieslodzīto personu pārmeklēšanu un mantu apskati pirms konvojēšanas. Minētās pārbaudes lietas ietvaros tika pieprasīta informācijas no Valsts policijas (turpmāk – VP) un Ieslodzījuma vietu pārvaldes (turpmāk – IeVP). Pēc informācijas saņemšanas un izvērtēšanas no cilvēktiesību viedokļa, sniedzu šādu atzinumu.

[1] Likuma „Par policiju” 10.panta pirmās daļas 8.punkts paredz, ka policijas darbinieku pamatpienākumos ietilpst aizturēto, apcietināto un notiesāto personu konvojēšana, t.sk., sakarā ar lietas izskatīšanu tiesā un starp ieslodzījuma vietām. Minētā likuma 13.panta piektajā daļā noteikts, ka uzsākot personas apsargāšanu vai konvojēšanu, kā arī pirms šīs personas ievietošanas pagaidu turēšanas telpā, šim nolūkam paredzētajā transportlīdzeklī vai uz laiku norobežotā pagaidu turēšanas vietā personu pārmeklē tā paša dzimuma policijas darbinieks un pārbauda pie šīs personas esošās mantas, lai izņemtu priekšmetus, kurus tā var izmantot uzbrukumam policijas darbiniekam vai ar kuriem iespējams nodarīt miesas bojājumus citiem cilvēkiem vai sev.

Ministru kabineta 2007.gada 27.novembra noteikumu Nr.800 „Izmeklēšanas cietuma iekšējās kārtības noteikumi” 58.4.punkts paredz, ka apcietināto pārmeklē pirms izbraukšanas no izmeklēšanas cietuma un pēc atgriešanās. Tiesības veikt ieslodzītās personas kratīšanu paredz arī IeVP 2006.gada 9.marta kārtība Nr.1/12-1/kārt. „Kratīšanas kārtība ieslodzījuma vietās” un 2007.gada 28.februāra kārtība Nr.1/12-1.kārt. „Apcietināto un notiesāto uzraudzības kārtība ieslodzījuma vietās”.

Tādējādi normatīvie akti paredz tiesības IeVP amatpersonām un VP darbiniekiem veikt ieslodzītās personas un viņas mantu pārmeklēšanu, pirms pārvietošanas (konvojēšanas) uz tiesu vai citu ieslodzījuma vietu.

[2] Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96.pants ikvienam paredz tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Satversmes 89.pantā noteikts, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem.

Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8.panta pirmā daļā un Eiropas Savienības pamattiesību hartas 7.pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz savu privāto un ģimenes dzīvi, korespondences noslēpumu un dzīvokļa neaizskaramību. Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 12.pants paredz, ka nedrīkst patvaļīgi iejaukties neviena privātajā un ģimenes dzīvē, patvaļīgi apdraudēt viņa dzīvokļa neaizskaramību vai viņa korespondences noslēpumu, vai nelikumīgi apdraudēt viņa godu un reputāciju. Katram cilvēkam ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai šādiem apdraudējumiem.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) ir vairākkārt atzinusi, ka jēdziens „privātā dzīve” ir tulkojams paplašināti, un tam nav iespējams dot izsmeļošu skaidrojumu. Personas privātā dzīve ietver sevī fizisko un psiholoģisko neaizskaramību¹. Ieslodzītās personas un viņas mantas pārmeklēšanas ir vērtējama Konvencijas 8.panta kontekstā.

[3] Satversmes 116.pants paredz, ka personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrisko drošību, labklājību un tikumību. Konvencijas 8.panta otrajā daļā noteikts, ka valsts institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumos, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedriskās drošības vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.

VP priekšnieka vietnieks G.Marķitāns norāda, ka personas pārmeklēšanas galvenais mērķis ir atklāt aizliegtos priekšmetus, lai garantētu policijas darbinieku, sabiedrības un pašu konvojējamo personu drošību, nevis pazemojošas vai necilvēcīgas situācijas radīšana. Gadījumā, ja persona netiks pārmeklēta un tā noslēptos priekšmetus izmantos uzbrukumam, nodarot citiem cilvēkiem dzīvību un veselību apdraudošus ievainojumus, policijas darbinieku bezdarbība var tikt traktēta kā noziedzīga nolaidība.

IeVP p.i. S.Čepjolkins norāda, ka kratīšanas Pārvaldes amatpersonas veic drošības pasākumu nolūkā, lai konstatētu vai pie ieslodzītajiem neatrodas priekšmeti, mantas vielas vai izstrādājumi, kurus aizliegts glabāt ieslodzījuma vietā, kā arī tādi priekšmeti, kurus ieslodzītie var izmantot noziedzīga nodarījuma izdarīšanai vai bēgšanas mēģinājumam un vienlaikus, lai konstatētu, vai ieslodzītais nav patapinājies vai iegādājies mantas, izstrādājumus un vielas no citiem ieslodzītajiem.

¹ ECT spriedums lietās *Fjodorov and Fjodorova v.Ukraine*, *A. v.Croatia*, *Pretty v. the United Kingdom*

Tādējādi ieslodzīto personu privātās dzīves neaizskaramības ierobežojums ir noteiktas ar likumu. Savukārt personas un mantas pārmeklēšana ir vērsta uz sabiedrības kārtības un personas drošības garantēšanu.

[4] Veicot pārmeklēšanu, var tikt izdarīts arī citu Konvencijā garantēto tiesību pārkāpums. Proti, atsevišķos gadījumos ECT ir atzinusi, ka ieslodzītās personas pilnā pārmeklēšana var tikt uzskatīta par cilvēka cieņu apziemojošu rīcību Konvencijas 3.panta kontekstā.² Savukārt personai piederošo mantu izņemšana ir vērtējama Konvencijas Pirmā protokola 1.panta kontekstā.

ECT, nekonstatējot priekšnosacījumus, kas attaisnotu objektīvu nepieciešamību regulāri pārmeklēt ieslodzīto pirms došanās uz darbu un pēc atgriešanās no tā, atzina šādu valsts rīcību par cilvēka cieņu pazemojošu Konvencijas 3.panta kontekstā³. Tādējādi, ieslodzītās personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojumam ir jābūt saprātīgam izskaidrojumam, bet aizskārumam - samērīgam.

[5] Satversmes tiesa ir norādījusi, ka valsts pozitīvie pienākumi ir vērtējami Konvencijas 8. panta otrajā daļā noteikto mērķu kontekstā, un ar to palīdzību ir jāpanāk taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības un privātpersonas interesēm⁴. ECT ir atzinusi, ka personas tiesību aizskārumam var tikt uzskatīts par „nepieciešamu demokrātiskā sabiedrībā”, ja tam ir leģitīms mērķis un aizskārumam ir samērīgs šī mērķa sasniegšanai⁵.

No pārbaudes lietas materiāliem redzams, ka ieslodzītās personas un viņu mantas pirms pārvietošanas uz citu ieslodzījuma vietu vai tiesu tiek pārmeklētas divreiz. Proti, sākotnēji ieslodzīto pārmeklē IeVP amatpersonas, bet vēlāk VP darbinieki.

IeVP amatpersonas veic pārmeklēšanu ar mērķi novērst iespējamus sabiedriskās kārtības apdraudējumus attiecīgajā ieslodzījuma vietā. Līdz ar to kritiski vērtējama IeVP amatpersonu veiktās pārmeklēšanas lietderība, ja persona pamet attiecīgo ieslodzījuma vietu un nevarēs ietekmēt vai apdraudēt sabiedrisko kārtību tajā.

IeVP darbiniekiem ir zināms, ka pirms pārvietošanas (konvojēšanas) ieslodzīto personu un viņa mantas atkārtoti pārmeklēs VP konvoja darbinieki. Turklāt priekšmeti, kuri var apdraudēt VP darbiniekus vienlīdz apdraud arī IeVP amatpersonas un kārtību ieslodzījuma vietā. Tādējādi apstākļi, ka VP darbinieki atkārtoti pārbauda jau pārmeklētu ieslodzīto personu, pēc būtības liek apšaubīt IeVP amatpersonu pienākumu izpildes rūpību.

Ieslodzītās personas un viņas mantu pārmeklēšanas (pirms konvojēšanas uz tiesu vai citu ieslodzījuma vietu) mērķis ir sabiedriskā kārtība un personiskā drošība. Tomēr nav atrodams saprātīgs izskaidrojums apstāklim, ka ieslodzītā

² ECT spriedums lietā *Iwanczuk v. Poland*

³ ECT spriedums lietā *Malenko v. Ukraine*

⁴ LR Satversmes tiesas 2011.gada 20.oktobra spriedums lietā Nr.2010-72-01

⁵ ECT spriedums lietā *S. and Marper v. The United Kingdom*

persona pirms konvojēšanas tiek pārmeklēta divreiz. Tādējādi ieslodzītās personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību īsā laika posmā tiek divreiz aizskartas vienu un to pašu iemeslu dēļ, kas uzskatāms par nesamērīgu tiesību ierobežojumu.

[6] Satversmes tiesa ir norādījusi, ka, atbilstoši labas pārvaldības principam, kas izriet no Satversmes 89.panta un Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta, valstij ir pienākums vienkāršot un uzlabot pārvaldes kārtību, kā arī organizēt to pēc iespējas efektīvi.⁶ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektajā daļā noteikts, ka valsts pārvalde savā darbībā ievēro labas pārvaldības principu. Tas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses.⁷

Divu iestāžu (IeVP un VP) darbiniekiem ar īsu starplaiku, veicot darbības (ieslodzītās personas un viņas mantu pārbaudi) vienota mērķa (sabiedriskā kārtība un personas drošība) sasniegšanai nav uzskatāma par efektīvu un lietderīgu laika un resursu izlietojumu. Turklāt minēto darbību laikā tiek nesamērīgi ierobežotas personas tiesības. Līdz ar to secināms, ka iestāžu rīcība ir pretrunā labas pārvaldības principam.

Apkopojot pārbaudes lietas Nr.2012- 84-2A materiālus, konstatēju, ka IeVP amatpersonām un atkārtoti VP darbiniekiem pirms konvojēšanas uz tiesu vai citu ieslodzījuma vietu pārmeklējot ieslodzīto personu un viņa mantas tiek nesamērīgi ierobežotas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Turklāt šāda prakse neatbilst labas pārvaldības principam.

Ar šo atzinumu, pārbaudes lietu pabeidzu

Tiesībsargs

J.Jansons

Silčenko 67686768

⁶ LR Satversmes tiesas 2005.gada 6.arīļa spriedums lietā 2004 -21-01.

⁷ LR AT Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 24.februāra spriedums lietā SKK- 61/2012